

Výuka žáků v základních uměleckých školách ve vztahu k cílům stanoveným ve školních vzdělávacích programech

PhDr. Renata Horáková

Podle platného školského zákona (zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání ve znění pozdějších předpisů) rozvoj nadání dětí patří k základním povinnostem všech škol v České republice, které poskytují předškolní, základní, střední, popř. vyšší odborné vzdělání. Přestože tato klauzule je platná a povinná pro všechny školy v České republice (dále ČR), víme, že ne vždy je toto naplňováno a že hlavní roli („prim“) v rozvoji nadání „hrají“ základní umělecké školy a následně konzervatoře. Zájemci o umělecké vzdělávání v České republice mají možnost studovat v základních uměleckých školách (dále ZUŠ), konzervatořích, středních a vyšších odborných školách (s uměleckými obory). Cílem základního uměleckého vzdělávání (dále ZUV) by měla být podpora talentovaných a mimořádně nadaných jedinců a příprava na umělecké zájmové aktivity, a to na poli profesionálním či amatérském.

Rozvoj kreativity, představivosti, posilování trpělivosti a vytrvalosti by měly přispívat k upevnování vnímání národního dědictví včetně morálních hodnot v osobním i pracovním životě každého jedince. Víme, že systém uměleckého vzdělávání v ČR je jedinečný, navíc s dlouhodobou tradicí. ZUV poskytuje základy ve čtyřech oborech: a to – hudebním, výtvarném, tanečním, a literárně-dramatickém. Je vnímáno jako studium, které rozvíjí komplexně umělecké nadání, očekává se, že v rámci studia v kterémkoli oboru by měl být vychováván kulturně a esteticky vnímavý člověk. Toto vzdělávání nabízí základ, resp. jakýsi odrazový můstek pro systémovou práci jak s mimořádně nadanými, tak talentovanými jedinci. Žáci mají možnost vybírat z velmi široké nabídky hry na hudební nástroje, ale obvykle bývá studium doplňováno možnostmi a nabídkou dle krajevých zvyklostí (např. hry na cimbál, dudy apod.). Záleží také na tom, v jaké konkrétní oblasti v rámci kraje se jednotlivé základní umělecké školy nacházejí. Jižní Morava je specifická velkou koncentrací cimbálových muzik a dechových hudeb, což se výrazně projevuje v nabídce a poptávce žáků (resp. rodičů) např. po výuce hry na housle, cimbál a dechové nástroje. Na druhou stranu např. výuka hry na dudy (přestože je v ŠVP některých ZUŠ uvedena) se v Jihomoravském kraji nerealizuje.

Přestože se jedná o studium za úplatu, tedy nepovinné, zájem žáků o ZUŠ dlouhodobě stoupá a nepřijatých uchazečů každoročně přibývá i v malých školách, v menších městech jsou tzv. čekací lhůty na přijetí i několik let. Ve výroční zprávě ČŠI se s odkazem na statistické údaje uvádí, že ve školním roce 2012/2013 bylo v základním uměleckém školství celkem 240 794 žáků, od roku 2006/2007 došlo k nárůstu z 218 tis. až více než 240 tis. žáků ve školním roce 2012/2013. Přestože počet dětí a mládeže ve věku 6 – 18 let stále klesá, počet 6 – 18letých žáků v ZUŠ se zvyšuje a tento růst je průběžný.

Do přípravného studia mohou být přijímáni uchazeči, kteří prokáží předpoklady ke vzdělávání, do ostatních forem vzdělávání jsou uchazeči přijímáni na základě talentové zkoušky (úspěšně vykonané). Studium je ukončováno závěrečnou zkouškou, která může mít různé formy, např. výstavy, absolventského vystoupení nebo představení.

ZUŠ jsou v ČR zřizovány různými zřizovateli, podíl škol zřizovaných krajem nebo obcí je největší, cca 93 %, zbylé školy jsou církevní nebo soukromé. Pozitivním zjištěním (dle MŠMT a ČŠI) je fakt, že většina pedagogických pracovníků splňovala požadavky odborné kvalifikace (cca 93 %).

Z výroční zprávy České školní inspekce mj. vyplývá, že ve školním roce 2012/2013 byla ve spolupráci s externími odborníky realizována inspekce v 60 ZUŠ, což je cca 12 % z celkového počtu 486 ZUŠ v ČR. V jednotlivých krajích byly inspekce realizovány v rozmezí 6 – 43 % z výše uvedeného počtu škol. Bylo mj. zjištěno, že převládá celková spokojenost se vzděláváním v ZUŠ, o čemž svědčí nízký počet podaných stížností (celkem 11).

V roce 2012 byla v ZUV spuštěna kurikulární reforma, která školám otevřela nové možnosti. ZUŠ bylo umožněno změnit a upravit vzdělávací plány dle konkrétních potřeb. S účinností od 1. 9. 2012 školy v prvních ročnících přípravného studia a na I. a II. stupni základního studia zahájily výuku podle ŠVP. Ke zpracování ŠVP školy přistoupily rozdílně, ale většina pedagogů projevila snahu vytvořit dokument, který by vypovídal o škole a její vzdělávací nabídce s přihlédnutím k tradicím a místním vlivům. Vyučující oceňovali variabilitu uměleckého vzdělávání a přizpůsobování výuky především konkrétním potřebám žáků a školy.

Z údajů uvedených ve výroční zprávě ČŠI je rovněž zřejmé, že školy zpracovaly školní vzdělávací programy velmi pečlivě, protože většina všech ŠVP, které byly inspektory a externími pracovníky posuzovány, byla na požadované úrovni, nesoulad byl shledán pouze v dílčích oblastech ŠVP. Nejlépe hodnocené části ŠVP se týkaly zaměření školy a její vize, v níž byly konkrétně formulovány koncepční záměry. Ukázalo se, že školy této části věnovaly

maximální pozornost, protože to je přesně to, čím se škola může pochlubit, ukázat, v čem je jedinečná a odlišná od ostatních. Rovněž ale bylo zjištěno, že v některých školách (krajích) nebyla dodržena stanovená minimální týdenní hodinová dotace v učebních plánech, nebyla uvedena sumarizace časové dotace vzdělávacího zaměření včetně časové specifikace jednotlivých předmětů. Byly zjištěny i další nedostatky, např. absence rozpracování osnov předmětů do ročníků (škola v nich aktuálně nevzdělávala žáky, ředitelé se domnívali, že tedy není nutné osnovy zpracovat), používání rozdílné terminologie, souhrnné definování výstupů pro I. nebo II. stupeň studia, kde učivo rovněž nebylo rozpracováno do jednotlivých ročníků, dalším nedostatkem bylo zaměňování pojmů nadaný, mimořádně nadaný a talentovaný žák. Formální chyby v ŠVP ve školách, kde byla realizována hodnotící inspekční činnost, se v průběhu inspekce podařilo odstranit, případné další (dílčí) nedostatky byly odstraňovány ve stanovené lhůtě. Školy po roce výuky podle ŠVP prováděly a stále provádějí úpravy zaměřené na celkovou kvalitu ŠVP a jeho uvedení do každodenní praxe, protože v průběhu realizace zjišťují, co a jak by bylo vhodné upravit.

Ve školních letech 2012/2013, 2013/2014 bylo realizováno tzv. institucionální hodnocení ZUŠ, kde byla pozornost zaměřována na hodnocení podmínek, průběhu a výsledků vzdělávání žáků ve vztahu ke vzdělávacím programům dle kriteriálního rámce ČŠI, který je každoročně zveřejňován na stránkách ČŠI. Školy vědí, podle čeho budou hodnoceny, mohou se tedy dostatečně a včas připravit. Výstupy z inspekční činnosti (inspekční zprávy) jsou také zveřejňovány na stránkách ČŠI. Každý rodič, zřizovatel nebo kterýkoli jiný zájemce si může přečíst, jak a co se učí na dané škole.

Realitou běžné praxe ZUŠ by měla být práce se všemi žáky, kteří mají předpoklady k uměleckému vzdělávání včetně těch s nadprůměrnými (nejen studijními) výsledky. Jsou vedeni k dosažení studijního i osobního maxima, obvykle se rádi a často zapojují do činností v kolektivních předmětech, prezentují své výsledky při vystoupeních a soutěžích, popř. na výstavách.

Víme, že ZUŠ navštěvují žáci mateřských, základních a středních škol, z nichž někteří mohou být/jsou evidováni v pedagogicko-psychologické poradně a kteří jsou identifikováni jako žáci mimořádně nadaní. Je s podivem, že žádná ze škol hodnocených ve školním roce 2012/2013 neevidovala žádné mimořádně nadané žáky (diagnostikované školským poradenským zařízením, např. pedagogicko-psychologickou poradnou). Školy tyto žáky obvykle označují za šikovné, nadané, talentované, bystré, motivované, ale do kategorie (skupiny) mimořádně nadaných žáků je nezařazují.

K pozitivům naopak patřil fakt, že častá a výrazná podpora rodiny příznivě ovlivňovala práci s talentovanými žáky, jejich motivaci a přístup ke vzdělávání, což se projevovalo ve výsledcích. Vzhledem k tomu, že ZUŠ vzdělávají převážně nadstandardně motivované žáky (jak je školy samy označují), běžně neřešily problémy s kázní nebo neprospěchem.

Při hodnocení ČŠI sledovala naplňování cílů ŠVP podle požadavků RVP a formování klíčových kompetencí. Z celkového počtu 521 hospitací jich podle ŠVP ve školním roce 2012/2013 proběhlo 239 z nich. V rámci hospitační činnosti nebyla zjištěna žádná výraznější negativa, která by mohla být rizikem pro žáky.

Ve výroční zprávě se mj. uvádí: „Sledovaná výuka přispívala k rozvoji schopností, dovedností a znalostí žáků. Žáci pracovali v příznivém sociálním a emocionálním klimatu, v souladu se zaváděnými ŠVP byla náročnost jejich cvičení diferencována, realizované činnosti probíhaly v individuálním tempu, žáci byli motivováni k možnosti prezentace na veřejnosti. Průběh vzdělávání byl veden zpravidla v duchu tradičních a osvědčených metod a postupů s dílčím využíváním moderních technologií nebo inovativních prvků. Podnětné, inspirativní a technicky dobře vybavené prostředí výraznou měrou podporovalo rozvoj talentů, hodnocení probíhalo převážně na bázi pozitivního slovního hodnocení s motivační a zpětnovazební funkcí, byl ale při tom vytvářen malý prostor pro systematické vedení žáků k sebehodnocení. Výuka byla kvalitně připravena, poskytovala dobré základy v oblasti hudebních, výtvarných, tanečních i dramatických dovedností, učitelé kultivovali osobnost žáků po stránce umělecké a vedli je k pozitivnímu vztahu ke kultuře. Profesionální odpovědnost PP a osobnostní nastavení většiny pedagogů, z nichž mnozí jsou profesionálními umělci a podílejí se na propagaci školy, byly na vysoké úrovni a výuka probíhala s jejich osobním nasazením.“¹

Pro inspiraci uvádím příspěvek z inspekční zprávy: „Škola poskytuje základy uměleckého vzdělání v souladu s údaji v rejstříku škol a účelem, ke kterému byla zřízena. Pro svoji činnost má vytvořeny odpovídající podmínky. Téměř plně kvalifikovaný pedagogický sbor a nezbytné materiální zázemí vytváří dobré předpoklady pro vzdělávací činnost. Finanční prostředky, se kterými škola ve sledovaném období disponovala, sloužily k pokrytí jejích potřeb spojených se vzděláváním. Činnost školy a její řízení jsou na dobré úrovni. Vnitřní kontrolní systém poskytuje potřebnou zpětnou vazbu a vede k postupnému zkvalitňování

---

¹ *Výroční zpráva České školní inspekce za školní rok 2012/2013.* [online]. [cit. 2014-11-20]. Praha, listopad 2013, s. 95. Dostupné z: <http://www.csicr.cz/cz/DOKUMENTY/Vyrocnizpravy/Vyrocnizprava-CSI-za-skolnirok-2012-2013>

práce ZUŠ. ŠVP ZUV je v souladu s Rámcovým vzdělávacím programem pro základní umělecké vzdělávání. Učitelé přistupovali k žákům individuálně, výuku přizpůsobovali jejich předpokladům a vzdělávacím potřebám. Organizace vzdělávání žáků měla odpovídající úroveň, což se projevilo v dosahovaných výsledcích školy. Žáci se pravidelně zapojují do soutěží a jsou v nich úspěšní. Škola dobře spolupracuje se zákonnými zástupci žáků, informuje o své činnosti a výsledcích práce. Partnerství ZUŠ se základními školami je založeno především na oboustranné spolupráci.²

Silnou stránkou byla dobrá pracovní atmosféra ve všech navštívených subjektech. Rozsah mezinárodní spolupráce se zvýšil, stoupá aktivní účast v projektech na národní i mezinárodní úrovni, asi polovina škol vstupuje především do projektů, které jsou financovány z lokálních zdrojů, rozšiřuje se spolupráce s různými profesními organizacemi a subjekty, žáci mají např. možnost zahrát si v orchestru nebo v divadle). Výrazně se zlepšila komunikace s veřejností, zvýšil se počet škol využívajících svoje internetové stránky. Z negativních zjištění ČŠI, kterých je minimum, vyplývá, že některé školy nevedly povinnou dokumentaci v souladu se školským zákonem. Materiální a prostorové podmínky pro výuku byly většinou dobré, školy umožňovaly žákům z měst i zájemcům z okolních obcí navštěvovat vybraný obor. Není totiž výjimkou, že kmenová škola zajišťuje výuku i na pěti a více místech poskytovaného vzdělávání, kde se školy snaží zajistit výuku na stejné kvalitativní úrovni. Školy se proto snažily zajistit další finanční prostředky (např. na pořízování kvalitních hudebních nástrojů). Většina škol nabízela žákům možnost hudební nástroj si vypůjčit, některé školy zapůjčení hradily ze svých fondů. Subjekty často reagovaly na poptávku žáků po nových atraktivních předmětech (např. elektronické zpracování hudby, zvuková tvorba, počítačová grafika) a zároveň se jim dařilo vytvářet potřebné personální a materiální zázemí.

Důležité je, že školy poskytovaly vzdělávání v souladu se školským zákonem, jejich vzdělávací nabídka odpovídala zápisu oborů vzdělávání do rejstříku škol a školských zařízení, výuka probíhala v souladu s učebním plánem a výstupy v ŠVP byly naplňovány.

Závěrem lze tedy konstatovat, že výuka v základních uměleckých školách v České republice je na vysoké úrovni, školám se daří naplňovat vize, které si stanovily ve svých školních vzdělávacích programech. Poptávka po této nadstandardní možnosti (i z pohledu našich zahraničních kolegů) se stále zvyšuje, školy musí často odmítat žáky kvůli již naplněným kapacitám.

---

² *Inspekční zpráva, Čj. ČŠIB-1344/12-B.* [online]. [cit. 2014-11-12]. 2012, Brno, s. 4-5. Dostupné z: <http://zpravy.csicr.cz/upload/2012108320.pdf>

Seznam zdrojů a použité literatury

Inšpekční zpráva, Čj. ČŠIB-1344/12-B. [online]. [cit. 2014-11-12] 2012, Brno. Dostupné z: <http://zpravy.csicr.cz/upload/2012108320.pdf>

Kritéria hodnocení podmínek, průběhu a výsledků vzdělávání na školní rok 2012/2013. [online]. [cit. 2014-11-13]. Dostupné z: <http://www.csicr.cz/cz/DOKUMENTY/Kriteria-hodnoceni/Kriteria-hodnoceni-podminek,-prubehu-a-vysledku-vz-1>

Kritéria hodnocení podmínek, průběhu a výsledků vzdělávání na školní rok 2013/2014. [online]. [cit. 2014-11-13]. Dostupné z: <http://www.csicr.cz/cz/DOKUMENTY/Kriteria-hodnoceni/Kriteria-hodnoceni-podminek,-prubehu-a-vysledku-vz-2>

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy : Základní umělecké vzdělávání. [online]. [cit. 2014-11-12]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/zakladni-umelecke-vzdelavani>

Rámcový vzdělávací program pro základní umělecké vzdělávání [online]. [cit. 2014-11-10]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-umelecke-vzdelavani>

Registr inspekčních zpráv [online]. [cit. 2014-11-12]. Dostupné z: <http://www.csicr.cz/cz/Dokumenty/Inspekni-zpravy>

Rejstřík škol a školských zařízení [online]. [cit. 2014-11-10] Dostupné z: <http://rejskol.msmt.cz/>

Statistické ročenky školství : výkonové ukazatele 2005/2006 až 2012/2013. [online]. [cit. 2014-11-10]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/statistika-skolstvi/rocenky>

Výroční zpráva České školní inspekce za školní rok 2012/2013. [online]. [cit. 2014-11-20]. Praha, listopad 2013. Dostupné z: <http://www.csicr.cz/cz/DOKUMENTY/Vyrocnizpravy/Vyrocnizprava-CSI-za-skolni-rok-2012-2013>